

prikazi,
recenzije,
konferencije

Osvrt sa seminara „Balkan SAYS 2014 – Security Architecture Youth Seminar“

Sekcija mladih Euroatlantskog vijeća Slovenije organizirala je međunarodni seminar na temu sigurnosti u regiji koji je održan od 24. do 27. listopada 2014. u Ljubljani u Sloveniji. Na seminaru je sudjelovalo tridesetak studenata, mladih stručnjaka i budućih lidera iz Armenije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Italije, Litve, Makedonije, Malte, Nizozemske, Norveške, Rumunjske, Slovačke, Slovenije, Srbije, Sjedinjenih Američkih Država i Turske. Sudionici seminara, nakon četiri održana panela, također su sudjelovali na popratnim radionicama i debatama kako bi zajednički pronašli rješenja za sigurnosne izazove u regiji Zapadnog Balkana, i to posebno u pitanjima sigurnosne suradnje, uloge mladih u izgradnji mira i procesu pomirenja, zatim pitanjima utjecaja i posljedica poplava na Zapadnom Balkanu 2014. godine te glavnih sigurnosnih izazova za NATO nakon samita u Walesu.

Prvog dana radnog programa održana su dva panela te dvije radionice. Prvi panel odnosio se na sigurnosnu suradnju na Zapadnom Balkanu, o čemu su govorili brigadni general Christopher J. Petty, zapovjednik i stariji vojni predstavnik Stožera NATO-a u Sarajevu, g. Rok Kosirnik iz Odjela za obrambenu politiku i planiranje NATO-a, uz moderiranje prof. dr. sc. Antona Beblera, predsjednika Euroatlantskog vijeća Slovenije. Na prvoj radionici, koja je uslijedila nakon navedenog panela, sudionici seminara kao glavne prepreke sigurnosnoj suradnji u regiji identificirali su korupciju, manjak transparentnosti i neovisnosti relevantnih nacionalnih institucija i pravosudnih sustava, nedovršene mirovne procese te migracijske tokove. Stoga su sudionici seminara ponudili rješenja za navedene prepreke u vidu jačanja postojećih oblika sigurnosne suradnje, uključivanja svih država regije u zajedničke sigurnosne aranžmane, pridavanja većeg značaja tehničkoj, operativnoj sigurnosnoj suradnji, posebice u borbi protiv organiziranoga kriminala u smislu razmjene informacija i iskustava, poboljšanjem nadzora nacionalnih granica i uzajamnom pomoći s posljedicama nesreća te osiguranjem neovisnog medijskog izvještavanja o ulozi međunarodne zajednice u pojedinim državama regije. Također je predloženo jačanje informiranosti šire javnosti, zatim organizacija civilnog društva i obrazovnog sustava o sigurnosnim izazovima te naglašavanje uloge međunarodne zajednice i aktera kao što su Europska Unija i NATO u

njihovu rješavanju. Osim navedenog, prema mišljenju sudionika radionica, potreban je odlučniji pristup država regije u euroatlantskim integracijskim procesima, uz zadržavanje neovisnosti država pri donošenju odluka koje se tiču rješavanja problema od regionalnog značaja.

Drugi panel odnosio se na ulogu mladih u izgradnji mira i procesu pomirenja, o čemu su svoje stavove sudionicima seminara predstavili g. Klemen Žumer, voditelj Ureda za informiranje Europskog parlamenta u Sloveniji, gđa Tea Jarc, predsjednica Nacionalnog vijeća mladih Slovenije, te g. Miha Pongrac, slovenski veleposlanik mladih u Organizaciji Ujedinjenih naroda, uz moderiranje g. Matjaža Domijana iz Sekcije mladih Euroatlantskog vijeća Slovenije. Potom su na drugoj radionici sudionici seminara kao glavne prepreke snažnijoj ulozi mladih u izgradnji mira i procesu pomirenja naveli nepovoljne gospodarske uvjete, manjak mobilnosti, „odljev mozгова“, izostanak vladinih i institucionalnih potpora za inicijative mladih u cilju izgradnje mira i pomirenja, kao i izostanak neovisnog, objektivnog informiranja. Stoga su ponuđena rješenja kao što su snažnija uključenost europskih institucija pri stvaranju radnih mjesta za mlade, poticanje gospodarske i obrazovne mobilnosti mladih unutar pojedinih država i između država regije, snažnije uključivanje mladih koji su visokoškolsko obrazovanje stekli na inozemnim sveučilištima pri osnaživanju lokalne zajednice, održavanje fer i iskrenog odnosa s mladim aktivistima te razvijanje razumijevanja za njihove potrebe, pomaganje mladim neovisnim novinarima u njihovom profesionalnom razvoju, razvijanje suradnje s institucijama Europske Unije, OSCE-a i regionalnih organizacija za civilno društvo u smislu neformalnih obrazovnih inicijativa koje bi naglašavale važnost demokracije, zajedničke povijesti država regije, važnost procesa izgradnje mira i pomirbe, razvoja interakcije, tolerancije i dijaloga među mladima, važnost etičnosti u medijima i sl.

Drugog dana radnog programa održao se treći panel koji se odnosio na utjecaj i posljedice katastrofalnih poplava na Zapadnom Balkanu iz 2014. godine, na što su sudionike seminara podsjetili g. Boštjan Žagar iz Vatrogasne službe Ljubljane, g. Primož Bernard iz Prve brigade Slovenske vojske, g. Jernej Hudohmet iz Uprave za civilnu zaštitu i pomoć u nesrećama Ministarstva obrane Slovenije, uz moderiranje gđe Katje Cimermančič iz Sekcije mladih Euroatlantskog vijeća Slovenije. Na radionici koja je uslijedila nakon navedenog panela sudionici seminara, kroz diskusiju i zajedničko promišljanje, identificirali su naučene lekcije nakon poplava koje su zadesile države regije te su svojim preporukama pridonijeli budućem izbjegavanju ili smanjivanju istih ili sličnih pojava. S tim u vezi predloženo je pet područja kojima se treba pridati poseban naglasak. Prvo se odnosi na prevenciju putem utvrđivanja područja koja su najizložena prirodnim nedaćama te održavanje i unapređivanje postojeće infrastrukturne zaštite uz primjenu principa supsidijarnosti kao najučinkovitijeg načina prevencije budućih sličnih kriznih događaja. Drugi aspekt odnosi se na pripravnost, što prvenstveno

podrazumijeva spremnost žurnih službi, kao i opću pripravnost stanovništva, koju bi trebala pospješiti suradnja između hitnih službi te stvaranje regionalne mreže koja bi omogućila bržu komunikaciju i olakšala logističku koordinaciju u slučajevima prirodnih katastrofa. Treći aspekt odnosi se na nadzor koji bi se održavao primjenom postojeće i buduće tehnologije praćenja vremenskih prilika, kao i stvaranjem sustava regionalne koordinacije i razmjene informacija na navedenom području. Četvrti aspekt odnosi se na odaziv pod kojim se razmatrala primjena normi i standarda uloge zemlje domaćina (engl. Host Nation Support) u regiji Zapadnog Balkana kroz unaprijed određeni okvir za potporu relevantnim jedinicama u kriznim situacijama, kao i učestalije zajedničke vježbe raznih tijela i agencija unutar regije. Osim navedenog, razmatrala se i koncepcija osnivanja regionalnog fonda za uzajamnu pomoć u prirodnim nesrećama, kao i transparentnost i adekvatan pristup u izvještavanju dodijeljenih sredstava. Posljednji aspekt koji su sudionici radionice razmatrali odnosio se na suočavanje s posljedicama nesreća, pri čemu je ponovno naglašena važnost regionalne suradnje, razmjene tehnologije, znanja i operativnih kapaciteta, uz primjereno medijsko izvještavanje.

Posljednjeg dana radnog programa održan je četvrti panel koji se odnosio na NATO nakon samita u Walesu, o čemu su govorili g. Christopher Yvon, privremeni otpravnik poslova Veleposlanstva Ujedinjenoga Kraljevstva u Sloveniji, g. Primož Šavc, direktor Odjela za obrambenu politiku Ministarstva obrane Republike Slovenije, g. Andrej Slapničar, voditelj Odjela za sigurnosnu politiku Ministarstva vanjskih poslova Republike Slovenije, uz moderiranje dr. Roka Zupančiča s Fakultete za društvene vede Univerze u Ljubljani. Na navedenom panelu razmatrao se budući pravac u politici NATO-a nakon samita u Walesu, posebno s obzirom na postojeću krizu između Europske Unije i SAD-a s jedne te Rusije s druge strane. Osim navedenog, spomenut je i odnos NATO-a prema potencijalnim članicama Saveza u regiji Zapadnog Balkana.

Alen Matanić

Martha Nussbaum: Ne za profit: zašto je demokratiji potrebna humanistika?

s engleskog preveli Ana Jovanović i Rastislav Dinić

Fabrika knjiga, Beograd, 2012., 166 str.

Knjigu *Ne za profit: zašto je demokratiji potrebna humanistika?*, uz „Sadržaj“ i „Zahvale“, čini sedam poglavlja: „Tiha kriza“, „Obrazovanje za profit i obrazovanje za demokratiju“, „Obrazovanje građana: moralne (i antimoralne) emocije“, „Sokratska pedagogija: značaj argumenta“, „Građani sveta“, „Negovanje imaginacije: književnost i umetnosti“ i „Demokratsko obrazovanje na ivici propasti“. Originalno izdanje Marthe C. Nussbaum, *Not for Profit. Why Democracy Needs the Humanites*, objavljeno je 2010. godine u izdanju Princeton University Pressa. Hrvatsko izdanje, *Ne profitu – zašto demokracija treba humanistiku* (prijevod Nebojša Mudri), objavio je 2012. godine AGM. Neka od početnih pitanja vezana za prijevode mogu biti koliko je riječ o koicidenciji u godini izdavanja, a koliko o iskazivanju potrebe da knjiga bude razumljiva za čitatelje. Kako su društvene okolnosti, ne samo na ovim našim prostorima gdje se služimo razumljivim jezicima, nego i u svijetu takve da je knjiga o pitanjima demokracije, humanizma i obrazovanja došla u vrijeme uskraćivanja milosti prema obrazovanju, prethodno postavljenim pitanjima nećemo se baviti iz razloga što mogu odvratiti od tematike koja zaslužuje punu pozornost. Knjiga koju predstavljamo, *Ne za profit: zašto je demokratiji potrebna humanistika?*, prevedena je na srpski jezik, napisana je latiničnim pismom i ekavskim narječjem.

Autorica u „Zahvalama“ izdvaja školu u Pennsylvaniji, gdje je stekla obrazovanje koje ju je inspiriralo. Navodi da je voljela to što joj je škola pružala priliku da svakog dana pobjegne iz sredine okrenute zaradi i uspjehu na mjesto gdje su kritičko mišljenje, ideje i imaginacija bili važniji od zarade.

U prvom poglavlju, „Tiha kriza“, autorica naglašava da se trenutačno nalazimo usred krize ogromnih razmjera i globalnog značaja. *Ne, ne mislim na globalnu ekonomsku krizu koja je počela 2008. (...) mislim na krizu koja prolazi uglavnom neprimećena, poput raka; krizu koja može biti, na duge staze, mnogo štetnija za budućnost demokratske autonomije: svetsku krizu obrazovanja.* Potom kaže, ako se taj trend žedi za profitom

nastavi, trend u kojem sustavi obrazovanja nacija neobazrivo odbacuju vještine koje mogu biti neophodne kako bi se demokracija održala na životu, nacije širom svijeta proizvodit će uskoro generacije korisnih mašina, a ne kompletne građane koji misle svojom glavom, kritiziraju tradiciju i razumiju značaj tuđih patnji i dostignuća. Promatrano u tom smislu, autorica kaže da je budućnost demokracije neizvjesna. Opisujući stremljenja nacija ka kratkoročnom profitu, autorica navodi da nastavljamo po starom, iako su zapravo ogromne promjene očigledne svuda oko nas. Iako promjene nismo izabrali, one sve više ograničavaju našu budućnost. Izdvojeni su primjeri izvještaja o budućnosti visokog obrazovanja u Sjedinjenim Američkim Državama iz 2006. godine (snažno sugerirano da bi bilo sasvim u redu kad bi se humanističkim disciplinama, umjetnosti i kritičkom mišljenju dopustilo da odumru u interesu korisnijih disciplina); rasprave iz 2004. godine o filozofiji Rabindranatha Tagorea, dobitnika Nobelove nagrade za književnost iz 1913. godine i vodećeg obrazovanog inovatora, čije se ideje u Indiji danas zapostavljaju, pa čak i ismijavaju; pritisak od strane bogatih roditelja u elitnim školama koji pokušavaju promijeniti vodeću viziju škole; te primjer promjene odluke jednog prestižnog američkog sveučilišta koje je odluku o održavanju simpozija o liberalnom obrazovanju zamijenilo u korist simpozija o najnovijim tehnološkim dostignućima i njihovoj ulozi u proizvodnji profita u biznisu i industriji. Navodi se značenje riječi „duša“ prema Tagoreu i Alcottu: sposobnost misli i imaginacije koja nas ljude čini ljudima i koja naše odnose čine bogatim ljudskim odnosima, a ne odnosima pukog iskorištavanja i manipulacije. Podsjetit ćemo da Will Durant u knjizi *Um caruje* navodi da se još od vremena starih Grka smatra da je duša u čovjeka snaga razuma i uma. Posebno je apostrofirana „aktivan um“, čista snaga mišljenja, koji ne ovisi o pamćenju i nije podvrgnut propadanju. Prema autorici, demokracija je osuđena na propast ukoliko izostane poštovanja i brige, sposobnosti misli i emocija da druge ljude vidimo kao ljudska bića, a ne samo kao objekte. Obrazovanje sposobnosti za kritičko mišljenje, logičku analizu i imaginaciju jest znanstveno obrazovanje putem kojeg je znanost prijatelj humanističkih znanosti. Kako bi se demokracija održala živom i budnom, između ostalog, potrebna je podrška prikladno obrazovanih građana jer bez njih ni jedna demokracija ne može ostati stabilna. Jasno je da je snažna ekonomija sredstvo za ljudske ciljeve, a nije sama sebi svrhom. Stoga demokratska participacija postavlja šire zahtjeve. Ni jedan obrazovni sustav ne radi svoj posao kako valja ako korist od njega imaju samo bogate elite. Dostupnost kvalitetnog obrazovanja važan je problem u svim modernim demokracijama, odnosno pitanje pružanja istih mogućnosti obrazovanja u svim društvenim slojevima (primjer izreke da *iz skromne kolibe često potječe velik čovjek*, odnosno da se vrlina svuda rađa). Kao primjer trendova koje osuđuje autorica u radu navodi dvije vrlo različite nacije: SAD i Indiju, te izdvaja da ova knjiga govori o onome čemu trebamo težiti. Kaže da, sve dok nam ne bude jasno što je to, bit će nam teško otkriti kako da to damo onima kojima je potrebno.

U drugom poglavlju, „Obrazovanje za profit i obrazovanje za demokratiju“, ukazuje se na to da su indijska sveučilišta danas upravo kao i ona europska, već dugo strukturirana oko paradigme jednog predmeta, a ne oko paradigme slobodnih vještina. Unatoč utjecaju velikog Tagorea koji je pokušavao izgraditi školu oko ideje kritičkog mišljenja i empatijske imaginacije, i koji je podigao sveučilište oko modela interdisciplinarnih slobodnih vještina, danas je Tagoreovo sveučilište Visva-Bharati (što znači „ceo svet“) preuzela strana država, i sada je, kao bilo koje drugo sveučilište, zasnovano na modelu jednog predmeta, uglavnom usmjereno na tržišni uspjeh. Sokratsko aktivno učenje i istraživanje kroz umjetnost odbačeni su u korist „pedagogije bubanja za standardizovane nacionalne ispite“. Upravo onaj model učenja koji je Tagore (zajedno s Europljanima i Amerikancima) strastveno odbacivao – u kojem učenik pasivno sjedni za stolom dok učitelj i udžbenici prezentiraju materijal koji treba nekritički upiti – danas je sveprisutan u indijskim državnim školama. Izdvaja se primjer zapadnoindijske države Gujarat, poznate po načinu na koji kombinira tehnološku sofisticiranost sa poslušništvom i konformizmom. Slobodoumlje među učenicima može biti opasno ako je cilj stvoriti skupinu tehnički obučениh, poslušnih radnika koji će izvršavati planove elita čiji su ciljevi strana ulaganja i tehnološki napredak. Kritičko razmišljanje u tom će slučaju biti obeshrabreno – kao što je to već dugo slučaj u državnim školama u Gujaratu. Navedeno je i pitanje moralne bezosjećajnosti, neophodne za provedbu programa ekonomskog razvoja koji zanemaruje jednakost. Tretirati ljude kao objekte kojima treba upravljati puno je lakše ako nikada niste naučili promatrati ih na neki drugi način. Kako je rekao Tagore: agresivnom nacionalizmu treba zatupljivanje moralne svijesti, trebaju mu ljudi koji ne prepoznaju pojedinca, koji govore jezikom skupine, koji se ponašaju i vide svijet kao poslušni birokrati. Autorica podsjeća da je demokracija izgrađena na poštovanju za svaku osobu, dok model rasta poštuje samo ukupni zbroj. U tom smislu promatrano, obrazovni sustavi širom svijeta približavaju se modelu rasta, bez mnogo razmišljanja o tome koliko je taj model loše prilagođen demokraciji. Izdvojeno je sedam sposobnosti koje bi nacije trebale proizvoditi kod svojih građana; između ostalog, sposobnost da se vlastita nacija vidi kao dio kompliciranog svjetskog poretka.

U trećem poglavlju, „Obrazovanje građana i moralne (i antimoralne) emocije“, autorica postavlja pitanja: *Šta je to u ljudskom životu što čini održavanje demokratskih institucija tako teškim, a srozavanje u različite vrste hijerarhijskog uređenja – ili, još gore, u projekte nasilnog neprijateljstva među grupama – tako lakim? Šta tera moćne grupe da traže kontrolu i dominaciju? Šta tera većine da, gotovo po pravilu, ponižavaju i stigmatizuju manjine?* Odgovara da, o kojim god silama da je riječ, pravo obrazovanje za odgovorno nacionalno i globalno građanstvo morat će se boriti protiv njih. U toj borbi morat će se iskoristiti svi resursi ljudske osobnosti koji mogu pomoći demokraciji da nadvlada hijerarhiju. Izdvojen je primjer Gandhija, jednog od najkreativnijih demokratskih vođa na svijetu, i njegovo razumijevanje da politička borba za slobodu

i jednakost mora prije svega biti borba u svakoj pojedinoj osobi, sučeljavanje suosjećanja i poštovanja sa strahom, pohleplom i narcisoidnom agresijom; zatim djelo Jean-Jacquesa Rousseaua „Emil ili o odgoju“, učenje o osnovnoj ljudskoj slabosti u kojem nas samo razumijevanje te slabosti čini društvenim i usmjerava nas ka ljudskosti (želja francuskih plemića za neranjivosti pothranjivala je njihovu želju da vladaju drugima) te „učenje“ muškaraca da one koji su im podčinjeni (žene, Afroamerikance) karakteriziraju kao tjelesne, pa samim time i kao stvorene za podčinjenost. Autorica naglašava da loša razmišljanja o međunarodnim odnosima pokazuju znakove patologije odvratnosti (ljudi su i više nego spremni da o drugoj skupini misle kao o mračnoj i iskvarenoj, dok sebe vide na strani anđela). Naveden je primjer svima drage priče o Ivici i Marici, postavljajući pitanje je li popularizirana Humperdinckova opera (učenik Wagnera, koji je uzdizao čisti njemački *Volk*) pridonijela fantazijama koje su kasnije vodile možda nesvjesnom izboru načina istrebljenja. Na kraju opere, plava njemačka dječica trče prema životu, oslobođena vještinih čini, i raduju se spaljivanju vještice. Miligramovim eksperimentom poslušnosti objašnjeno je podčinjavanje autoritetu, jedna od čistih osobina skupine, prema kojem je vjera u vođu, koji se doživljava kao neranjiv, poznat način da se krhki ego zaštititi od nesigurnosti (neodgovorne odluke donose se kad se ljudima dopusti da misle kako nisu odgovorni za njih jer je autoritarna figura navodno preuzela odgovornost). Izdvojen je primjer najpoznatijeg Zimbardova ogleda, odnosno zatvorskog eksperimenta, u kojem su zatvorenici pasivni i depresivni, a čuvari koriste svoju moć kako bi ih ponižavali i stigmatizirali. Izdvojeno je, između ostalog, i to da se ljudi ponašaju loše kada nitko ne podiže kritički glas, za koji su potrebni kritičko mišljenje, vještina i hrabrost. Ovaj dio knjige dopunit ćemo Durantovim izvodima iz Platonovih razmatranja, objašnjavajući prirodnu pravednost i plemenitost, situacije u kojima se gomila plemenitije prirode čini robovima i hvali pravednost samo zato što je plašljiva. To nije nikakav moral gospodara, nego moral slugu, to je moral robova. *Prave vrline čovjeka jesu hrabrost i pamet.*

U četvrtom poglavlju pod naslovom „Sokratska pedagogija: značaj argumenta“ izdvaja se da sokratsko preispitivanje (Sokratovo *Gnothi seauton* – upoznaj samoga sebe) jamči da ćemo vidjeti jasnu vezu između ciljeva do kojih nam je stalo, i da nam ključna pitanja neće promaći uslijed žurbe i nepažnje. Problem s ljudima koji se ne preispituju (spomenimo da je Sokrat sam sebe nazivao starim „obadom“; naime bilo je ljudi koje je tzv. „Sokratova metoda“ pogađala, primjerice pitanje, „Što vi mislite, što ste vi *sami*?“) jest i to što su oni često povodljivi, što olako stječu uvjerenje u nešto bez ikakvog preispitivanja argumenata. S neodlučnosti često ide popuštanje pred autoritetima i pritiscima sredine, što je problem svojstven svim ljudskim društvima. Autorica naglašava da je Sokrat dao Ateni primjer prave demokratske ranjivosti i poniznosti, te navodi da su osobe obrazovane da prate argumente, a ne brojeve dragocjene za demokraciju. Jedan od glavnih pokazatelja ugrožene sigurnosti jest podčinjavanje autoritetu. Za demokra-

cije koje žele ostati stabilne cilj se ne može i ne smije svoditi na puki ekonomski rast, stoga je tema političke kulture od posebne važnosti. Podsjetimo da je davno zapaženo da je vođenje države nešto što iziskuje svu snagu mišljenja najsposobnijih duhova. Autorica izdvaja primjer Tagoreove poruke u *Nacionalizmu*, kad je ukazivao na to da birokratizacija društvenog života i bjesomučni karakter suvremenih država umrtvljuju čovjekovu moralnu imaginaciju i navode ljude da sudjeluju u strahotama bez ikakve grize savjesti. *Nezavisnost misli, dodao je Tagore, od suštinskog je značaja ako želimo da izbegnemo da se svet strmoglavi u propast. Na predavanju koje je održao u Japanu 1917., Tagore je govorio o 'postepenom smanjivanju duše', primetivši da ljudi sve više dozvoljavaju da budu iskorišćeni kao delovi džinovske mašine i za sprovođenje projekata nacionalne moći. Samo snažno kritički orijentisana javna kultura može zaustaviti taj pogubni trend.* Poseban je autoričin osvrt na mirno rješavanje neslaganja, kao i oslikavanje novog tipa građanina: aktivan, kritički nastrojen, sposoban da se odupre autoritetima i pritisku sredine. Naglasak je stavljen na sokratsko samopreispitivanje, osobnu odgovornost i individualnu mentalnu aktivnost, kao protuotrove za obrazovanje koje je oblikovalo učenike u poslušne alatke tradicionalnih autoriteta, te na Tagoreov stav da je za napredak čovječanstva važno obrazovanje koje naglašava svjetsko znanje, umjetnost i sokratsku samokritiku. Izdvojen je stav Horacea Manna (1796. – 1859.), kako se navodi, možda najutjecajnije figure u povijesti američkog državnog obrazovanja, da demokracija ne može ustrajati ako njezini građani nisu obrazovani i aktivni.

U petom poglavlju, „Građani sveta“, autorica navodi Tagoreovu analizu iz *Religije čoveka*, gdje se tvrdi da se nacije svijeta sada nalaze licem u lice, i da kataklizmu mogu izbjeći jedino ako nauče kako razumjeti jedni druge i zajednički težiti ka budućnosti cijelog čovječanstva. Model učenja djeteta, koji se vezuje za dugu zapadnu filozofsku tradiciju teorije obrazovanja, autorica sagledava od Rousseaua u 18. stoljeću do Johna Deweyja u 20. stoljeću, uključujući ideje istaknutih pedagoga: Nijemca Friedricha Fröbela, Švicarca Johanna Pestalozzije, Amerikanca Bronsona Alcotta i talijanske pedagoginje Marije Montessori. Ova tradicija tvrdi da obrazovanje nije jednostavno pasivno usvajanje činjenica i kulturnih tradicija, već mora biti provociranje uma kako bi on postao aktivan, kompetentan i promišljeno kritičan u kompleksnom svijetu.

U šestom poglavlju, „Negovanje imaginacije: književnost i umetnosti“, navodi se da je život prepun prilika za čuđenje i igru, putem Winnicottova naglašavanja da igra ima važnu ulogu u oblikovanju demokratskoga građanstva (kod Duranta se izdvaja da se ne vrši nikakav pritisak, nego pusti da prvo učenje bude neka vrsta igre jer će se na taj način prvenstveno saznati za što je koga priroda odredila). *Igra uči ljude da budu sposobni da žive sa drugima a da ih ne kontrolišu; ona povezuje iskustvo ranjivosti i iznenađenja sa radoznalošću i čuđenjem, a ne sa parališućom uznemirenošću.* Naveden je Ellisonov esej o njegovom velikom romanu *Nevidljivi čovjek*, gdje je zabilježeno da takav roman može biti „splav od uvida, nade i zabave“ na kojem američka kultura može da „savlada

prepreke i virove“ koji stoje između nas i naših demokratskih ideala. Podsjetit ćemo na Platonov primjer s puta u Egipat, i njegovo čuđenje kad je od svećeničke kaste, koja je vladala tom zemljom, čuo da je Helada još mlada država, bez jakih tradicija i dublje kulture, i da stoga još ne zaslužuje da je ozbiljno uzimaju ovi zagonetni mudraci s Nila (egipatska teokracija ostavila je na Platona dubok dojam; to je bila velika i prastara kultura koju je vodila mala svećenička kasta, *Zakoni*, 819.). Uz pomoć mašte, kako Ellison sugerira, u stanju smo razvijati sposobnost da vidimo punu ljudskost osoba s kojima su naši dnevni susreti u najboljem slučaju površni, a u najgorem ispunjeni ponižavajućim stereotipima. *Stereotipa obično ima najviše u svetu u kome postoje oštre granice između grupa te sumnje koje opterećuju svaki susret.* Vrijednost edukacije o emocijama i mogućnost da se vide emocije u drugima opisao je filozof John Stuart Mill koji je za svoj oporavak od paralizirajuće depresije zaslugu pripisao Wordsworthovoj poeziji. Kasnije je Mill, navodi autorica, razvio opis onoga što je nazvao „religijom čovjekoljublja“ na osnovi njegova suosjećanja koje je pronašao čitajući poeziju. Izdvaja se i koliko je mašta neophodna za bavljenje svim onim za što Dewey kaže da leži „izvan djelokruga neposrednih fizičkih odgovora“. Pišući o Tagoreu i njegovom čuvenom plesnom komadu, autorica izdvaja da je zabava presudna za mogućnost umjetnosti da nam ponudi uvide i nadu. Izdvaja se da je Tagore išao ispred Zapada kad se govori o pozornosti usmjerenoj na glazbu i ples, koji se mjestimično razvijaju u Americi, te zaključuje da su umjetnosti neophodne i za ostvarenje ekonomskog rasta i za održavanje zdrave poslovne kulture. A Tagore opet u svojim pjesmama za srce kaže: *Ti ne poznaješ granice ovomu kraljevstvu, pa ipak si kraljica njegova.*

U sedmom poglavlju, „Demokratsko obrazovanje na ivici propasti“, odgovara se na pitanje zašto su slobodne umjetnosti u opasnosti koja vreba i izvana i iznutra te se ukazuje na pritisak ekonomskog rasta uslijed kojeg su mnogi vođe u Europi primorani preraditi cjelokupno sveučilišno obrazovanje i uskladiti ga s tim rastom; navodi se primjer ciničnog mladog filozofa koji je imao manje riječi od propisanog broja (pa je riječ „empirijsko“ dodao šest puta; prijava mu je prošla) te se donosi primjer britanskih humanista, uzimajući ga kao tipičan za stanje u Europi i Indiji, gdje neke humanističke discipline uopće ne postoje. Uglavnom, autorica naglašava da potraga za snom zahtjeva sanjare. Odgovara na pitanje što će se dogoditi ako se nastave trendovi opadanja humanističkih sadržaja, učenja napamet i svih loših popratnih praksi koje dominiraju u državnim osnovnim i srednjim školama: *dobićemo nacije tehnički obučениh ljudi koji ne umeju da kritikuju autoritete, korisne stvaraoce profita sa otupelom maštom* (izdvojen primjer indijske države Gujarat, gdje se jasno vidi kako se skupina poslušnih inženjera može pretvoriti u ubojitu snagu kako bi se provele grozne rasističke i antidemokratske mjere). Zaključuje da je značaj humanističkih znanosti i umjetnosti u tome što daju nešto što je znatno dragocjenije od novca, one stvaraju svijet u kojem vrijedi živjeti i ljude sposobne da vide druga ljudska bića kao cjelovite ljude, s vlastitim mislima i osje-

ćajima, što stvaraju i nacije sposobne nadvladati strah i sumnjičavost u korist razložne i suosjećajne rasprave.

Knjiga Marthe Nussbaum *Ne za profit: zašto je demokratiji potrebna humanistika?* krepko je djelo u kojem autorica stavlja naglasak na vrijednosti obrazovanja i demokracije. Kao što Will Durant u svom djelu *Um caruje* navodi da za odgoj nema boljeg od trenutka kad se čovjek iznenada začudi, na taj je način doživljaj ove knjige postigao svoju svrhu. Podsjetimo da je Voltaire govorio da „ništa ne oslobađa kao obrazovanje“. Smatra se da je upravo Voltaire počeo oslobađati Francusku jer, kad narod počne misliti, ne može mu se više zapovijedati. Filozof Gajo Petrović naglašavao je da mišljenje ostaje vjerno samo sebi samo ako se uvijek iznova obnavlja. Američki lingvist profesor Noam Chomsky nedavno je izjavio da je sustav vrednovanja potpuno umjetan. Učenje se svodi na pripreme za testove, što uništava svaki smisleni obrazovni proces. Pretvaraju nas u osobe koje svoje živote posvećuju boljem rangiranju umjesto da činimo stvari koje su vrijedne i važne. Upravo u tom smislu promatrano, da je znanje moć, treba čitati knjigu Marthe Nussbaum. Tko zna, možda uspijemo postići to da pustinje dosegnu preobrazbu u riznice umjetnosti i znanosti. Sve u svemu, knjiga Marthe Nussbaum *Ne za profit: zašto je demokratiji potrebna humanistika* preporučuje se svima koji se bave međunarodnim odnosima ili su u doticaju s tom tematikom.

Vesna Ivanović

Atlantsko vijeće Hrvatske

Međunarodna konferencija NATO – dostignuća i nove zadaće

Povodom obilježavanja 15. obljetnice postojanja Atlantskog vijeća Hrvatske, 6. obljetnice hrvatskoga članstva u NATO-savezu te 65. obljetnice osnutka Saveza, Atlantsko vijeće Hrvatske u travnju 2015. godine u Hrvatskom vojnom učilištu „Petar Zrinski“ u Zagrebu organiziralo je međunarodnu konferenciju na kojoj su visoki dužnosnici i predstavnici atlantskih vijeća svih zemalja u regiji, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Makedonije, Crne Gore te Kosova, raspravljali o ulozi NATO-a u novim odnosima na međunarodnoj sceni.

„NATO prolazi kroz fazu u kojoj se treba repositionirati te je stoga uloga saveza ATA – Atlantic Treaty Association – čiji je Atlantsko vijeće Hrvatske član, jako velika, a samim time i uloga svakog atlantskog vijeća u pojedinačnim zemljama, budući da kao nevladine organizacije približavaju NATO javnosti informiranjem i znanstvenim radom“, izjavio je prof. dr. sc. Radovan Vukadinović, predsjednik Atlantskog vijeća Hrvatske. Podsjetio je kako je upravo taj savez dao velik doprinos osnutku atlantskih vijeća u nekim zemljama u regiji, čije je djelovanje potrebno zbog sigurnosnih promjena koje su još uvijek izrazito prisutne na ovim prostorima. I sam je NATO nastao u drugim vremenima, kao odgovor na bipolarne odnose u Hladnom ratu, dok je danas slika međunarodnih odnosa puno složenija, a sam opstanak Saveza pokazuje nezamjenjivu svrhu postojanja ove vojno-političke organizacije.

Međunarodnoj konferenciji prisustvovala je i predsjednica Republike Hrvatske Kolumba Grabar-Kitarović, koja je istaknula kako je nemoguće biti članicom NATO-a bez poštivanja demokratskih standarda, ljudskih prava i sloboda, te je ulaskom u NATO Hrvatska sazrela kao društvo. Kao bivša pomoćnica glavnoga tajnika NATO-a za javnu diplomaciju, predsjednica RH Grabar-Kitarović istaknula je u govoru važnost zajedničkih vrijednosti – mira i sigurnosti, slobode pojedinaca te poštivanja međunarodnog prava prema Povelji UN-a. „Zbog razvoja novih tehnologija i globalizacije te otvaranjem novih komunikacijskih kanala i njihovom dostupnošću, spektar sigurnosnih ugroza danas je mnogo veći nego prije 20-ak godina, te vrata NATO-a moraju ostati otvorena, osobito za Jugoistočnu Europu, jer Savez pridonosi većoj stabilnosti i sigurnosti u svijetu, dok euroatlantske integracije nude jedini mogući održivi način za trajnu stabilizaciju i napredak“, istaknula je Predsjednica. Nadodala je da same institucije po-

staju mnogo ranjivije i da se stoga ni jedna država ne može samostalno dovoljno kvalitetno oduprijeti tim ugrozama, odnosno učinkovito zaštititi svoje stanovništvo i svoju infrastrukturu. Naglasila je da NATO ima snažnu integracijsku ulogu jer je širenjem na druge države širio i demokraciju i poštivanje zajedničkih vrijednosti. „Današnji skup odvija se u složenom međunarodnom trenutku, koji obilježavaju kriza u Ukrajini, nestabilnosti na Bliskom istoku, Sjevernoj Africi i transnacionalne prijetnje koje ukazuju na važnost kolektivne obrane, koja je i razlog osnutka Sjevernoatlantskog saveza. Takve nestabilnosti zahtijevaju snažan zajednički odgovor i kroz suradnju i unapređenje odnosa s partnerima“, zaključila je predsjednica Grabar-Kitarović.

Konferenciji je prisustvovala i zamjenica ministra obrane Višnja Tafra, koja je kazala kako su hrvatska iskustva dragocjena državama regije, koje teže postati punopravne članice Saveza. „Nadam se da će samit u Varšavi 2016. godine biti prilika za provedbu politike otvorenih vrata“, nadodala je, rekavši kako je ulazak zemalja regije u NATO u interesu Hrvatske, koja se iskazala kao predana članica u zastupanju vrijednosti Saveza te aktivno pridonosi stabilnosti i sigurnosti euroatlantskog područja. Hrvatska istovremeno provodi i obrambene reforme, kojima su učinjene prilagodbe neophodne za funkcioniranje u sigurnosnoj arhitekturi NATO-a. Spomenula je značajnu ulogu nevladinih organizacija u promicanju vrijednosti i značaja NATO-a, koje pridonose većoj informiranosti građana i sadržajnoj raspravi o mnogim aspektima članstva.

Načelnik Glavnog stožera RH, general zbora Drago Lovrić, govorio je o zahtjevnom procesu transformacije Hrvatskih oružanih snaga u modernu vojsku, koja je danas sposobna za kvalitetnu obranu, naglasivši brzinu te preobrazbe. „Hrvatske oružane snage primjer su najbrže integracije“, rekao je general Lovrić, naglasivši da su u tom procesu važni alati bili Akcijski plan za članstvo te iskustvo Domovinskog rata, kao i iskustvo sudjelovanja u NATO-ovim mirovnim misijama u svijetu.

Drugi dio panel-diskusije otvorio je predsjednik ATA-e Fabrizio Luciulli, koji je podsjetio na činjenicu da Rusija povećava svoj proračun za obranu, koji će, prema nekim procjenama, 2016. godine biti veći od francuskog i britanskog obrambenog proračuna zajedno. Luciulli je naglasio i važnost ATA-e, saveza koji svojim aktivnostima nastoji oformiti edukacijski program u Bruxellesu o transatlantskim asocijacijama. Brigadirka Gordana Garašić podsjetila je na važnost rodne jednakosti, a brigadni general Ivan Jurić istaknuo je da Hrvatska trenutačno sudjeluje u mirovnim misijama EU-a i NATO-a u cijelom svijetu, sa svojih 146 ljudi, pripadnika Hrvatskih oružanih snaga.

Panel-diskusija mladih atlantista iz cijele regije održana je na temu *NATO – temelj euroatlantske integracije*, gdje su sudjelovali mladi iz atlantskih vijeća zemalja u regiji (YATA).

Međunarodna konferencija okupila je više od 150 sudionika.

In memoriam

Dušan Bilandžić (20. 7. 1924. – 4. 3. 2015.)

Mirne savjesti očekujemo presudu birača. (...) Ako nam i ne odgovore pozitivno, to će značiti da smo zaista u nečemu grdno pogriješili i to će nas potaknuti da se saberemo za nove bitke koje nas sve zajedno očekuju u budućnosti. (...) Mi ćemo se odlučno boriti protiv svih onih izvora nestabilnosti, bili oni domaći ili strani. Mi ni nemamo drugog cilja. Naš je cilj stabilna demokratska i prosperitetna Hrvatska u unutarnjem i vanjskom miru. (...)

Ove riječi dio su predizbornog govora Dušana Bilandžića, tadašnjega člana CK SKH i saborskog kandidata na zboru u Peščenici u Zagrebu 20 dana uoči izbora održanih 1990. godine. Izdvajamo ih jer su jedini primjer iz brojnih historiografskih radova gdje je autor citirao sam sebe. *Odolio sam iskušenju da citiram sam sebe, osim u ovom slučaju.*

Dušan Bilandžić rođen je 20. srpnja 1924. godine u selu Maljkovo pokraj Sinja. Redovno školovanje u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju i Realnoj gimnaziji u Osijeku (1936. – 1941.) omeli su rat i poslijeratni angažman. U slavonskim partizanskim jedinicama ratovao je od 1941. do 1945. godine. Gimnaziju je završio 1946. godine po skraćenom programu na večernjem tečaju za oficire. Nakon završetka Više vojne akademije 1956. godine imenovan je za nastavnika povijesti Drugog svjetskog rata i NOR-a. Kako sam navodi, *to je bio početak istraživanja suvremene povijesti. Ponijela me je znatiželja da istražujem rat u kome sam sudjelovao. Istovremeno sa skrivenom željom da napustim JNA, 'ilegalno' sam završio pravni fakultet. Po izlasku iz vojske 1. 3. 1962. dobio sam zaposlenje u Saveznom sindikatu. Doktorsku disertaciju o usporedbi suvremenoga kapitalizma i tadašnjega globalnog sustava u Jugoslaviji obranio je 1965. godine. Zapravo, disertacija je davala argumente za privrednu reformu 1965., u kojoj je sudjelovao kao član projektantskog tima za njezinu pripremu i provedbu. Početkom 1967. godine imenovan je direktorom Instituta za historiju radničkog pokreta i od tada do danas suvremena je povijest moja glavna preokupacija.* Kasnije je izabran za člana CK SKH i zastupnika u Saboru. Iz tih je foruma, kako navodi, *ispušten* jer je plimu Jugoslavena iz popisa iz 1981. godine označio *društvenom bolešću*, s tezom da će tu plimu razbiti davno formirane nacije koje se ne mogu pretopiti u neku novu naciju. Svojim prvim historiografskim radom, „Borba za samoupravni socijalizam 1945. – 1969.“, kako na-

vodi, stekao sam ciničnu etiketu 'ukazanog povjesničara' (V. Bakarić). Povjesničari me, naravno, nisu primili u svoje društvo, pa sam, kao profesor Fakulteta političkih znanosti, tretiran kao 'politolog'. Drugi obimni historiografski rad nosi ime „Historija SFRJ – glavni procesi 1918. – 1978.“, a drugo izdanje „1918. – 1985.“. U objašnjenju nastanka toga rada navedeno je da sadrži samo glavne društvene pravce, a ne cjelinu društvenog razvoja. Naša historiografija tek čini prve korake u istraživanju poslijeratnog razvoja Jugoslavije. Važni su izvori još uvijek nedostupni istraživačima. Jedna je od najvećih teškoća 'preosjetljivost' gotovo svih sredina kada je riječ o 'njihovoj' prošlosti i sadašnjosti. Vezano za istraživanje društvenog razvoja Jugoslavije i glavne historiografske probleme koji su prevladavali u svim etapama društvenog razvitka, izdvojeno je da samo one socijalne i klasne grupacije koje su sposobne rješavati četiri izdvojena kompleksa problema mogu ostvariti hegemoniju nad društvenim razvitkom. Treći obimni rad s upotrebom historiografske metode bio je „Jugoslavija poslije Tita 1980. – 1985.“. Sudjelovao je i u timu povjesničara za izradu „Povijesti SKJ“. Središnji dio knjige „Hrvatska moderna povijest“ čini razdoblje od 1941. do 1991./92. Objlašavajući strukturu rada, naveo je da se svaka od 17 glava može čitati kao samostalna cjelina. To vrijedi i za podnaslove glava, kojih ima stotinjak. Uz *horizontalni pregled*, moguće je pojedina područja i probleme pratiti i *vertikalnim pregledom*, kao što su upravna politika, ekonomija, demografija, međunarodni odnosi itd. *Jedino je tako moguće izdvojiti pojedine aspekte djelovanja važnih ličnosti iz cjeline njihova života, npr. Titove političke inicijative i akcije.* Što se političkog života tiče, izdvaja da je sudjelovanje počeo 1939. godine kao član Saveza komunističke omladine. U članstvo KPJ primljen je 1942. godine. *Godine 1990. imao sam čast da me Sabor izabere za člana Predsjedništva Republike Hrvatske (potpredsjednik Republike Hrvatske od 30. 5. 1990. do 1. 1. 1991. godine). Na tom životnom putu od 60 godina skupila su se određena politička iskustva i saznanja. Ona su i oblikovana u dnevnicima, u dokumentaciji, u knjigama i u preko 500 članaka, eseja, komentara u raznim časopisima i novinama.* Kako je odolio opasnosti od subjektivizma, objašnjava na način da 50 godina stoji na rubu disidentstva, za što je zaslužio kvalifikaciju *naš interni partijski disident. Opasnost od subjektivizma ne bi me spasila da nisam u glavi trajno nosio 'virus' skepse u pokret, u ideologiju i politiku kojoj sam pripadao i kojoj sam služio.* U historiografskom radu „Hrvatska moderna povijest“, između ostalog, izdvojen je štrajk rudara u Trbovlju iz 1958. godine, prvi u Titovoj Jugoslaviji. *Računalo se da u zemlji radničkog samoupravljanja štrajk nije moguć. Analiza štrajka proširila se na ukupno stanje u Sloveniji i Jugoslaviji. Pokazalo se da se ne radi samo o uobičajenom motivu – zahtjevu za povećanje plaća, već i ozbiljnim političkim implikacijama. Pokazalo se da sustav ne funkcionira kako se očekivalo i javno govorilo.* Izdvajao je da otkrivanje pravog cilja mora doći putem analiza konkretnih okolnosti i politike dužeg razdoblja. Za samoupravljanje je naveo da je riznica iskustava iz društvenih procesa, što može biti

poučno za daleku budućnost koja mora doći jer ljudi neće pristati zauvijek biti *robovi* menadžmenta i birokratskih struktura.

Dušan Bilandžić, po obrazovanju pravnik, doktorirao je ekonomske znanosti, a stjecajem brojnih okolnosti i osobne sklonosti put ga je odveo u historiografsko istraživanje suvremene povijesti. Radio je kao profesor na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu i u dva mandata, od 1974. do 1975. godine te od 1978. do 1979. godine, bio je dekan Fakulteta. Za člana suradnika JAZU izabran je 31. 3. 1980. godine, za izvanrednog člana 18. 5. 1982. godine, a 24. 7. 1991. godine izabran je za redovnog člana HAZU. U razdoblju od 2001. do 2006. godine bio je tajnik Razreda za društvene znanosti.

Djela Dušana Bilandžića odlikuje obilje podataka iz ne tako davnih povijesnih zbivanja, uključujući sociološku, politološku i ekonomsku analizu društvenog razvoja. Jasnim stilom pisanja i jednostavnim izrazima Dušan Bilandžić ustrajno je pokazivao posvećenost osnovnim načelima znanosti i kredu da je jezik istine jednostavan. Možemo se složiti sa zabilježenom činjenicom da je u istraživanju glavnih društvenih pravaca naša historiografija tek činila prve korake, a isto smo tako obvezni naglasiti da je Dušan Bilandžić svojim radovima ostavio prepoznatljiv trag svima koje zanima suvremena povijest. Učili smo da je sloboda mišljenja uvjet početka kojim se postavlja svijest o slobodi, kao što slobodna misao shvaća ideju, saznaje bit stvari. U tom smislu promatrano, svojom neustrašivošću i iskazanim uvjerenjima o osnovnim vrijednostima slobode, društvene jednakosti i ljudske solidarnosti, stupovima pravednog društva, Dušan Bilandžić obilježio je svoje vrijeme. Nama u baštini ostaju vrijedni historiografski izvori, dragocjene spoznaje, kritički stavovi i odrješito obrazložene društvene opservacije. Lik i djelo akademika i profesora doktora Dušana Bilandžića zadržat ćemo u trajnoj uspomeni s dužnim poštovanjem.

Vesna Ivanović

Časopis za međunarodne odnose, vanjsku politiku i diplomaciju
God. 15, br. 1/2015

Časopis objavljuje recenzirane autorske priloge s područja međunarodnih odnosa, vanjske politike i diplomacije.

Rukopisi se ne vraćaju.

Upute suradnicima nalaze se na Internet stranicama: <http://hrcak.srce.hr/medunarodnestudije>

Uredništvo

Narudžbe i pretplata: EURO AVANGARDE d.o.o., Zagreb, Orešje 35a

Tel/fax (01) 3700 405, e-mail: medjunarodne.studije@diplomacija.hr

IBAN: HR7523400091110314520

Pretplata za 2015. godinu iznosi 240 kn. Cijena pojedinačnog primjerka je 70 kn.

Godišnja pretplata za inozemstvo: 80\$ za brojeve iz 2015.



SVJETSKA KARIJERA POČINJE OVDJE!



VISOKA ŠKOLA
MEĐUNARODNIH ODNOSA
I DIPLOMACIJE
DAG HAMMARSKJÖLD

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ

(3 GODINE 180 ECTS)

SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ

(2 GODINE 120 ECTS)